

Keskkonnaameti keskkonnahariduse infoleht ilmub 2 korda aastas ning on suunatud õpetajatele, looduskeskuste juhendajatele ja kõigile teistele huvilistele.

Esimene kevad

Foto: Andres Hendrikson

Koostöös peitub jõud

Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse kujundamisega on Eestis seotud väga paljud asutused, organisatsioonid, vabaihendused ja ettevõtted. Ühed on keskkonnahariduse pakkujad, teised

saajad, ehk siht- ja huvirühmad. Sageli ei tea pakkujad seda, mida saajad soovivad või ei oska pakkuda sellist teenust, mis oleks atraktiivne. Selleks, et keskkonnaharidus oleks tõhus ja toimiv, on vaja teha koostööd kõigi osapooltega.

Märtsikuu jooksul kutsus Keskkonnaamet igas maakonnas kokku ümarlauad, kus kohtuvad keskkonnahariduse kujundamisega seotud huvirühmad – aktiivsemad koolid, lasteaiad, riigiasutused, omavalitsused, kodanikuühendused ja sihtasutused, et üheskoos arutleda keskkonnahariduse võimaluste ja vajaduste üle. Ümarlauad on koostöövorm, mille raames saadakse kokku vähemalt kaks korda aastas. Kokkusaamisel kaardistatakse maakonna keskkonnahariduse võimalused, vajadused, probleemid ja leitakse nendele üheskoos lahendusi.

Seni toimunud ümarlaudade üheks märksõnaks on üllatavalt infopuudus, kuigi internetiajastul võiks arvata, et infot on isegi liiga palju. Siiski ei teata üksteise tegemistest, sageli on probleemiks õige info leidmine.

SELLES LEHES

LK 2 - 3

Eesti looduskaitse 100 aastat

Tähistagem rahvusvahelist elurikkuse aastat

LK 4

Keskkonnaameti kevadised õppeprogrammid

RMK loodusõppeprogrammid kevadega koos

LK 5

Kevad 2010 Eesti Loodusmuuseumis

Loodus kui parim õppevahend

LK 6

Tallinna Botaanikaaias kulgeb koolipäev pisut teistmoodi

Loomaaias saab loomi õppida läbi emakeele ja matemaatika

LK 7

Saaremaa lapsed hakkavad taas loodust uurima

Prügihunt õpetab tallinlasi

LK 8

Keskkonna ja pärandkultuuri tähtpäevade kalender

Loodan, et maakondlikes ümarlaudades arendatud koostöö ja kavandatud tegevusplaanid aitavad kaasa keskkonnahariduse sisukamaks ja kättesaadavamaks muutmisele. Tahame ju, et kõik Eesti elanikud väärtustavad mitmekesist keskkonda ja elurikkust ning käituvad vastutustundlikult. Selle saavutamise üheks oluliseks eelduseks on keskkonnahariduse väärtustamine ühiskonnas.

Maris Kivistik

Keskkonnaameti keskkonnahariduse osakonna juhataja kt

Eesti looduskaitse 100 aastat

Tänavu täitub Eestimaal esimese looduskaitseala loomisest sada aastat.

Selle perioodi jooksul oleme jõudnud tasemeni, kus kaitse all on 18% Eesti maismaast ning see hõlmab 530 parki, 343 hoiuala 395 kaitseala ja 1203 üksikobjekti. Maailmas keskmiselt on praegu kaitse all 13% maismaast ning 5% mere pinnast. Seega oleme oleme statistika põhjal keskmisest veidi tublimad.

Kuid muretud me siiski olla ei saa, sest kui 100 aastat varem oli loodus ilma ametliku kaitseta piisavalt hoitud, siis praegused numbrilised saavutused ei taga iseenest midagi.

Ja põhjuseks on meie igapäevaelu kaugenemine loodusest. Eesti võtab praegu suurte sammudega Euroopale järele ning heaolu tõusuga puutume oma igapäevaelus järjest vähem kokku looduse halbade ning heade külgedega. Igapäevatoimetustes ei ole enam vajalik teadenda loodust. Kui vanasti sõltus meie ellujäämine teadmistest, milliseid marju tohib, milliseid ei tohi süüa, millal on õige aeg külvata, künda, milliseid loodusemärke kõige selle juures pidi silmas pidama ja seda teadmist kandis laialdane grupp inimesi, siis praegu on laialdasele grupile vajalik ellujäämiseks palju rohkem teada liikluseeskirju ning kodutehnika käsitlemist. Muu on kõik poes saadaval. Seetõttu väheneb vajadus ka looduse tundmise järele.

Abstraktselt teab kindlasti iga inimene, et ilma loodusest me ei saa, kuid konkreetsed teadmised selles vallas on koondunud üha enam vaid kitsamalt spetsialiseerunud inimeste kätte. Seega on teadmine ühiskonnas tervikuna olemas, kuid laiapõhjalist teadmist enam ei ole. Erik Kosenkranius kirjutas eelmises keskkonnaharidusele-

lidne tamm Kaisma vallas.

Foto: Andres Hendrikson

hes, milliseid kavalaid nippe on teadus õppinud loodusest, kuid seda teadmist jagavad teadlased. Tavapäraseid looduseimesid nagu näiteks, et kuusetõrva tuleb panna haava peale, teeleht peatab verejooksu, pajuviits näitab kätte veesoone, mida kanti varem edasi põlvest-põlve, enam ei tunta. Nende imede põhjuseid ei teatud, kuid teadmist kanti edasi.

Kaob vajadus, kaob teadmine-tundmine ja tundmatu klassifitseeritakse kas mõttetuseks või vaenulikuks elemendiks.

Seetõttu on loodusharidusel väga vastutusrikas roll. Ühe sammu lahingus – ehk igapäevase vajaduse looduse järele üksikisiku tasandil oleme juba suures osas kaotanud.

Tähistagem rahvusvahelist elurikkuse aastat

ÜRO on kuulutanud 2010. aasta rahvusvaheliseks bioloogilise mitmekesisuse ehk elurikkuse aastaks. See on aasta, kus maailma üldsust kutsutakse üles väärtustama elurikkust meie ümber ning aitama kaasa selle hävimise peatamisele.

Mis on elurikkus ja miks on see oluline?

Elurikkus on eluvormide ohtrus maal. See hõlmab geneetilist, liigilist ja ökosüsteemide mitmekesisust, mis on meie elu aluseks. Ka meie oleme osa elurikkusest ning ilma selleta ei saaks eksisteerida. Elurikkus pakub inimkonnale kasu toovaid teenuseid ehk "ökosüsteemi teenuseid", nagu näiteks puhas vesi ja õhk, viljakas muld, toit, kütus, kiudained ja ravimid, puhkevõimalused jne. Elurikkus on põllumajanduse, metsanduse, kalanduse jm tööstusharude pikaajalise elujõulisuse aluseks, pakkudes ka vajalikku toort. Ökosüsteemid toimivad tänu keerulistele liikide ja keskkonnavahelistele suhetele. Kui me seda tasakaalu rikume, siis on ohus liikide ellujäämine ning kõigi nende teenuste pakkumine.

Räägime üha rohkem kliimamuutustest kui peamisest keskkonnaprobleemist. Elurikkus ja kliimamuutused on tihedalt seotud, mängides kliima kujundamisel ja selle muutuste negatiivsete mõjude leevendamisel võtmerolli. Mida tervemad on looduslikud ökosüsteemid, seda tõhusamalt suudavad nad leevendada inimhäiringute ja kliimamuutuste negatiivset mõju. Nt ookeanid ja metsad talletavad endas süsinikku, vähendades kasvuhoonegaaside hulka atmosfääris.

Liigirikkus ja selle hävimine

Maailmas on kirjeldatud umbes 1,8 miljonit liiki. Kuna palju liike on avastamata, siis hinnatakse tegelikku liikide arvu 2 kuni 50 (isegi kuni 100) miljonini. Inimtegevuse tõttu kaovad liigid 100 kuni 1000 korda kiiremini, kui see looduslikult evolutsiooni käigus juhtuks. Arvutatud on, et päevas kaob 130 liiki. Maailma looduskaitseorganisatsiooni IUCN-i kohaselt on globaalselt väljasuremisohus 17 291 liiki - 21% imetajatest, 30% kahepaiksetest, 12% lindudest, 28% roomajatest ning 37% magevee kaladest. Ohustatud on 70% taimedest ja 35% selgrootutest. Eestis on teada 26 600 liiki, kuid arvatakse, et tegelikult võib liikide arv küündida 40 000-ni. Punase raamatu andmetel on Eestis ohustatud kolmandik liikidest. Riikliku kaitse all on meil 570 liiki. Kuna enamus liike on avastamata, kaotame iga päev liike, millest midagi ei teagi. Nii võime ilma jääda näiteks mõne tõsise haiguse ravimi toorainest. Sageli me ei tea liikide väärtust, sest lihtsalt ei oska seda hetkel hinnata. Hallitusseeni näiteks peeti vaid nuhtluseks, kuni avastati elusid pääs-

Märgalad on olulised kliimareguleerijad ja süsinikutalletajad, vee filtreerijad ning liikide elupaigad. Kakerdaja raba.

Foto: Merike Linnamägi

Väarieselupaik Tori vallas.

Foto: Andres Hendrikson

Nüüd oleks oluline, et teadmine ikkagi säiliks. Loodusharidus peab suutma vältida olukorda, mis tekib vöörkeele õppimisel, mida sa praktikas kasutada ei saa. Mäletan ise hästi, kuidas tuupisime pähe inglise keelt, mis oli nõukogude ajal täiesti kontekstiväline ja oi kui tüütu see oli! Nüüd vaatan, kuidas oma lapsed võtavad vene keelt täiesti abstraktsena ja mitte vajalikuna, sest

praktilises elus seda vaja ei lähe. Inglise keel aga imbub neisse ei-tea-kust. Kuidas suuta aga panna looduse õpetust neile sisseimbuma lihtsalt, nagu osmoosi teel?

Eks siin ole paljuski roll vanematel ning meie ühiskonnal üldisemalt. Lastele peab võimaldama keskkonda, kus on võimalik küsimuste tekkimine, neil peab olema positiivne kokkupuude loodusega. Sellest alles järgmine

etapp oleks tase, kus sa peaksid hakkama tundma, mis sind ümbritseb. Olen ise mõtisklenud selle üle, et ehk esialgu piisaks kui inimesed lihtsalt nautivad linnulaulu – kas on üldse oluline, et nad teaksid, kes laulab. Siin saab paralleeli tuua kunstiga. Kas on oluline teada, et tegemist on impressionismi või kubismi või mõne muu kunsti-vooluga? Ehk on oluline lihtsalt, et oled saanud nautitava elamuse ja kõik?

Seda, et vihmakass kränub enne sadu, seda märkab tänapäeval ikkagi ainult inimene, kes päevast-päeva temaga kõrvuti elab.

Looduskaitse sajanda aasta hüüdlauseki on rõhutatud tunnetele – “hoia, mida armastad!” Julgen arvata, et kui oleme saavutanud laiaees massides läbi loodushariduse andmise tunde, et linnulaul on ilus, siis oleme juba üsna palju saavutanud. Kord ühe koolituse alguses lasti sookurgede kluugutamist ning kui osalejatelt küsiti, et kuidas see neile mõjus, siis vastas nii mõnigi üsna põlglikult – magan mõnusalt laupäeva hommikul voodis ja siis mingid vastikud kajakad hakkavad kriiskama ja ajavad mind ülesse, teisel tekkis assotsiatsioon prügimäe kohal lendavatest lindudest. Kurb.

Kuid elu on selline ning seetõttu peame oluliselt panustama, et kõigepealt muuta loodus “inimsõbralikuks” ja alles seejärel peame hakkama õpetama, kes laulab.

Leelo Kukk
Keskonnaameti peadirektori asetäitja

tev penitsilliin. Mõned näited Eestis hävinud liikidest: kirju lõosilm, lamav naistepuna, rabapistik, hiis-täppsbublik, nahksikk, valgevööt päevakoer.

Erinevate koosluste elurikkus on väga varieeruv. Maismaal on kõige liigirikkamad kooslused troopilised vihmametsad, kus asub ligi pool maismaa liigirikkusest. Maailmameres on liigirikkad korallrahud, hõlmates ligi veerandi liigirikkusest. Samas oleme juba hävitanud ligi poole vihmametsadest, kolmandiku korallrahudest. Oleme üle tarbinud kolme neljandikku kalavarudest ning ligi 40% maismaast muutnud põllumaaks.

Parasvöötme kooslustest on suurima liigirikkusega pärandkooslused (ranna- ja puisniidud, loopealsed jt). Need on ka kõige paremini uuritud ja teadvustatud elurikkust kandvad ökosüsteemid Eestis. Näiteks on Laelatu puisniidul ühe ruutmeetri kohta loendatud 76 taimeliiki. Teiste Põhjamaade näitajad ulatuvad 50-60 liigini.

Peamised ohud elurikkusele

Peamised ohud maailma elurikkusele on elupaikade hävimine ja killustumine, ressurside liigtarbimine põllumajanduse laienemise, metsade üleraie või ehitustegevuse käigus. Probleemiks on invasiivsed vöörliigid, kliimamuutused, ning keskkonnasaaste. Eesti elusloodus on hästi säilinud. Paistame sellega silma nii Euroopa kui ka maailma samal laiuskraadil asuvate riikide seas. Oleme kaitse alla võtnud 18% territooriumist. Samas on meilgi probleeme. Peamised ohud on näiteks puudulik arendus- ja planeerimistegevus, mis põhjustab valglinnastumist ning ei taga ühenduskoridore liikidele elupaikade vahel. Halb on ka põllumajanduse liigne intensiivistumine ühelt poolt ning maade sööti jätmise teiselt poolt, kus paremat majandamist vajavad meie pärandkooslused. Samuti mõjutavad meie loodust üha rohkem invasiivsed vöörliigid: mürgised karuputked, kartulimardikas või uuistulnukad, nagu lusitaania teetigu, signaalvähk ning kaugida unimudil.

Mida saab iga inimene teha?

Mida rikkam on loodus, seda rikkamad me kõik oleme. Samuti tuleb mõista, et elurikkus ei piirdu ainult kaitsealadega, vaid asub kõikjal meie ümber, on meie elu alus. Sestap on oluline, et iga inimene panustaks elurikkuse säilitamisse. Iga meie tarbimis- või käitumisotsus mõjutab elurikkust. Alusta lihtsatest tegevustest, nt osta tooteid ja toitu, mis on toodetud kohapeal ja keskkonnasõbralikult, väldi liigtarbimist, säästa energiat, sõida ühistranspordiga, ole looduses vastutustundlik, ära too reisidelt kaasa vöörleid või õhusutatud liike, toeta loodust säästvaid algatusi jne. Lisaks õpi tundma loodust enda ümber ja aita seda hoida, huvi korral seo see ka oma elukutsega – meil on puudus headest looduspetsialistidest.

Rahvusvaheline elurikkuse aasta 2010

Tähistamine

Sellel aastal on palju tähistada! Kohalikku elurikkust tähistame Eesti looduskaitse sajanda juubeliga, mille ettevõtmised on kirjas kalendris, mille leiad aadressilt: <http://www.keskonnaamet.ee/lk100/>. Elurikkuse aasta kohta saab eraldi infot valmival veebilehel (esialgne info <http://www.envir.ee/1111672>). Teavet jagab ka bioloogilise mitmekesisuse teavevõrgustik <http://btv.eelis.ee>.

7.-9. maini on elurikkuse aasta raames plaanis kooliõpilaste korraldada kaitsealuste liikide äratundmise võistluse, kus õpilased koos juhendajatega veedaksid väljas päeva, õppides tundma Eesti elurikkuse haruldusi. Tehtud vaatlused tuleb võistlajatel, võistluspäevale järgneva nädala jooksul (14. maini), kanda Loodusvaatluste andmebaasi (<http://loodusvaatlused.eelis.ee>). Et võistlus toimub grupipõhiselt (kuni 20 õpilast), siis tuleb nende juhendajail osalemissoovist hiljemalt 30. aprilliks e-kirja teel (Reigo.Roasto@ic.envir.ee) teada anda. Seejärel saadetakse neile korraldaja poolt täpsed juhised. Parimad loodusvaatlused, kes saavad ka auhinnatud, selguvad 21. mail.

Globaalsesse elurikkuse algatusse saad panustada, kui ühined 21.-22. mail, rahvusvahelisel elurikkuse päeval ja selle eel, veebilehel www.greenwave.cbd.int ülemaailmse puudeistutuskaupaniaga.

Bioloogilise mitmekesisuse konventsioon on suurimaid globaalseid elurikkuse kaitseks loodud rahvusvahelisi leppeid, millega on juba ühinenud 193 osapoolt. Vt rahvusvahelise elurikkuse aasta kodulehte <http://www.cbd.int/2010/welcome/>. Vaata ka õpetlikku videot elurikkusest (inglise keeles): <http://www.cbd.int/2010/multimedia>.

Lilika Käis

Keskonnaministeeriumi looduskaitse osakonna nõuniku kt
Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni kontaktisik
lilika.kais@envir.ee

Keskonnaameti kevadised õppeprogrammid

Keskonnaamet pakub alates aprillist kuni juunini õpeldhariduskoolidele ja lasteaedadele ligi 70 erinevat õppekavakohast programmi. Programmid on koostatud aktiivõppena, pakkudes osalejatele vaheldusrikast tegevust ja ümbritseva tunnetamist kõigi meeltega. Püüame oma programmidesse sisse tuua ka uurimusliku õppe elemente. Programmid on koolidele ja lasteaedadele tasuta. Juhendajateks on keskkonnahariduse spetsialistid, mõne programmi puhul (näiteks Karula rahvusparkis) kaasatakse ka kohalikke retkejuhte, sel juhul on programmid tasulised. Programme viiakse läbi Keskonnaameti looduskeskustes (vt kaarti), õppe- ja matkaradadel, koolide juures õuesõppealadel või koolis. Samuti pakutakse näiteks Pärnumaal võimalust tutvuda jäätmekestuste ja reoveepuhastitega. Loodame, et meie pakutavad programmid rikastavad õpilaste koolitunnis õpitud teadmisi praktiliste kogemustega ja aitavad murda barjääri kooli ja tegeliku elu vahel.

Programmide peamised teemavaldkonnad:

1. Looduskaitse Eestis
2. Kooslused ja nende kujunemine
3. Veekogud ja nende elustik, veeringe
4. Elurikkus, organismidevahelised suhted
5. Pinnavormid, nende tekke vähendamine, taaskasutamine, sorteerimine
6. Jäätmed, nende tekke vähendamine, taaskasutamine, sorteerimine
7. Aastajad looduses – kevad

Transporditoetus Keskonnaameti õppeprogrammidel osalemiseks 2010. aastal

Keskonnaametil on SA KIKi projekti "Õppeprogrammide kättesaadavuse parandamine koolide ja lasteaedade hulgas" raames võimalik kompenseerida käesoleval aastal 170 kooli transpordikulu 2000 krooni ulatuses. Kompensatsioon on mõeldud osalemiseks Keskonnaameti pakutavatel õppeprogrammidel, mis toimuvad looduskeskustes, matkaradadel või keskkonnakasutusega

tegelevates ettevõtetes – jäätmejaamades ja veepuhastusjaamades. Täpsemat infot transpordi kompensatsiooni kohta saab maakondade keskkonnahariduse spetsialistidelt, kelle kontaktid leiab Keskonnaameti kodulehelt. Loodame, et projekt võimaldab sõita looduskeskustesse ka nendel koolidel, kellel selleks rahalisi võimalusi napib.

Kust saab infot ?

Maakondades pakutavate programmide tutvustused on kättesaadavad andmebaasis www.keskkonnaharidus.ee,

kust leiab ka kontaktisiku, kelle poole pöördudes saab programmi tellida. Programmide nimekirja leiab Keskonnaameti kodulehelt www.keskkonnaamet.ee lingi "Kevadised õppeprogrammid" alt.

Maris Kivistik

Keskonnaameti keskkonnahariduse osakonna juhataja kt

Keskonnaameti looduskeskused ja keskkonnahariduse tugipunktid

Kevadisel luhal

Foto: Riin Vare

Varsakabi luubi all

Foto: Riin Vare

RMK loodusõppeprogrammid kevadega koos

Pika talve järel saabub lõpuks ikkagi kevad ning RMK looduskeskustes algab tavapärase kevadkampaania. Ajavahemikul 12. aprill kuni 21. mai toimuvad üle Eesti tasuta loodusõppeprogrammid lasteaedadele ja üldhariduskoolidele õpilastele. Pakutavate programmidega saab kodulehelt tutvuda www.rm.k.ee/teemad/metsakool/ kampaania ja registreerimist alustada alates 5. aprillist. Kevadised loodusõppeprogrammid ei saa üle ega

ümber kevadise looduse avastamisest ning tundmaõppimisest, looduses liikumise oskuste lihvimisest ning sel aastal pöörame erilist tähelepanu ka looduskaitse 100. sünniaasta tähistamisele programmiga "Loodusega koos". Aastapäevaga on seotud palju teisi huvitavaid üritusi ning konkursse läbi aasta, millest õpilased osa saavad võtta. Täpsem info toimuvast: www.rm.k.ee/loodusega

Aprillis saab hakata tutvuma igal aastal toimuva Metsaviktoriini küsimustega. 2009.a. võttis viktoriinist osa ligi 6500 õpilast ning ka sel aastal ootame huviliste suurt osavõttu. Täpsem info aprillis RMK kodulehelt.

Kevadisel ärksaid avastusi soovides!

Helen Luks

RMK loodushariduse peaspetsialist

Kevad 2010 Eesti Loodusmuuseumis

25.02-25.04 näitus "Ellujääjad. Lume ja jää linnud"

Soome loodusfotograafi Markus Varesvuo fotonäitus keskendub Põhjala talve karmides tingimustes elavatele lindudele. Piltide autori samanimeline raamat valiti 2008. aasta Soome kauneimate raamatute hulka.

1998. aastast alates lindude pildistamisega tegelenud Varesvuo on tunnustatud linnufotograaf nii Soomes kui mujal. Tuhandeid tema fotosid on avaldatud loodusajakirjades ja -raamatutes kõikjal maailmas ning ta on saanud mitmeid rahvusvahelisi auhindu. Lisaks erialaväljaannetele leiab tema fotosid ka reklaamides ja mitmesuguste toodete kujunduses. Samuti kasutatakse tema loomingut linnukaitsetöös mitmel pool Euroopas.

Näituse on koostanud Lintukuva OY ja Soome Instiituti Tartu osakond.

Internetis saab Varesvuo loominguga tutvuda tema koduleheküljel www.lintukuva.fi.

11.02 - 25.04.2010 näitus "Linnupesad ja munad"

Saab näha peamiselt Eestis pesitsevate linnuliikide mune ja pesi, kuid lisaks on ka huvitavamaid näiteid mujalt maailmast. Välja on pandud nii kuldnoka kui kodukaku muna, nii käo, hall-kärbsenäpi kui veel paljude teiste lindude mune. Muuhulgas on näitusel Eesti väikseima ja suurima ning ka maailma suurima linnu muna. Külas-

Loodusmuuseumi püsiekspositsioon Foto: Maija Savolainen

taja saab piiluda pesakasti ning saab ka juhtnõre selle meisterdamiseks. Näitusega kaasnevad programmid laste- ja koolidele.

05.05 - 05.09.2010 näitus "Mammut"

Ühed noorimad mammutileiud Põhja-Euroopas pärinevad Eestist Puurmani lähedalt. Neid loodusmuuseumi kogudes hoitavaid mammuti purihambaid saab näha 5. maist kuni 5. septembrini toimival mammutite näitusel. Näitus otsib vastust küsimusele, milline oli maailma viimase paarisaja tuhande aasta üks võimsamatest maismaaimetajatest – karvane mammut. Jälgides karvase mammuti arengulugu, levimist Euraasias ning viimast tagasipöördumist Eesti aladele, demonstreerib näitus ühtlasi veel arvukalt teisi mammutiluuide Eestist ja Siberi aladelt.

Näitus on osa rahvusvahelise elurikkuse aasta üritustest Eesti Loodusmuuseumis.

Näitusega kaasnevad programmid laste- ja koolidele.

Eesti Loodusmuuseum on avatud
K-P 10-17
ja asub aadressil Lai 29A, 10133 Tallinn
tel. (+372) 641 1739
www.loodusmuuseum.ee

Loodus kui parim õppevahend

Selleks, et muuta õppetunde huvitavamaks ja vaheldusrikkamaks, pakume välja mõned mängud/tegevused looduses. Eesmärgiks on arendada laste loovust ning anda neile veidike liikumisruumi.

Sõnade mäng ehk keeleõppe harjutus

Jaga osalejad väikestesse rühmadesse, igas rühmas 3-5 õppijat. Ülesanne rühmadele: koguda ühe minuti jooksul erinevaid loodusobjekte (klassis läbi viimiseks võta ise erinevaid esemeid kaasa ning lase lastel kotist võtta üks ese). Kui rühmad uuesti kogunevad, näidatakse üksteisele, mida leiti (nimisõna). Iga rühm valib leitud asjadest ühe ja arutleb, millised on selle omadused (omadussõna). Mida saab nende esemetega teha (tegu sõna)? Iga rühm saab mõned minutid selle üle mõtlemiseks. Siis esitatakse leitu teistele rühmadele. Seejärel tuleb kirjutada (teemant)luuletus või haiku esemest. See ülesanne on hea võimalus, et harjutada koostööd, esinemist ja eneseväljendusoskust, loovust ja fantaasiat ning muidugi õpitakse selgeks ja kinnistatakse mõisteid nimisõna, omadussõna ja tegusõna.

Puukull ehk kuidas saada kiiresti sooja

Vali püüdja ja püütav. Neid võib kutsuda rebaseks ja jäneseks. Teised mängijad otsivad igaüks endale puu ja võtavad selle ümbert kätega kinni. Rebane ja jänes seisavad teineteisest parajale kaugusele ning kokkulepitud signaali peale võib mäng alata. Jänes võib joosta ükskõik millise puu juurde, kus seisab mõni mängija, ja puust kinni võtta. See, kes seisib, peab puust lahti laskma ja nüüd saab temast jänes. Kui rebane saab jänes kätte, saab jänes rebaseks ja peab jahti jätkama. Võib mängida ka nii, et mitu mängijat on ilma puuta ehk jänesed. Soovitav on mängida piiratud alal. Mängu saab mängida ideaalselt kehalise kasvatus tunnis soojenduseks, sel juhul võib õpilane iga puu juures välja mõelda mingi harjutuse, mida teeb edasi uus jänes.

Enesepeegeldus looduse abil

Viie minuti jooksul tuleb leida ese, millega ma sarnanen looduses. Kui uuesti kogunevad, kõneleb igaüks, miks ta valis just selle oksa, kivi või lille. Millised sarnasused on minu ja loodusliku eseme vahel. Niimoodi julgetakse öelda rohkem kui muidu ning vaadatakse loodusele uue nurga alt, ilma et peaks muretsema faktiteadmiste pärast. Tähelepanu keskmes on leid, mitte isik, ning see teeb ebakindlatele osalejatele esinemise lihtsamaks. Näited:

"See oks on kõver ja naljakas nagu mina" (Anna, 10-aastane)

"Minu oks on pikk ja tal on palju oksakesi. See näitab, et mulle meeldivad paljud asjad: jääboki, muusika, saalihoki, sõbrad, skautlus, fotograafia." (Uffe, 16-aastane)

Kunstiõpetuses võib selle ülesande lõpetamiseks maalida leitud eseme põhjal ennast peegeldav pilt või loodusainetes kirjutada lühijutt, kus kirjeldatakse objekti elukaiku.

Puu mõõtmine

Eksinud uurimisekspeditsioon

Otsi erinevate maastikuvormidega maa-ala. Kogu osalejad kokku ning jutusta neile lugu, kuidas te kõik olete maailma ühe kuulsama teadusekspeditsiooni liikmed, kes viibivad avastusreisil maailmamerel. Paraku olete navigatsiooniseadmeid valesti lugenud ja rannusite just siin, kõigile tundmatus kohas. Ekspeditsiooniliikmed jagatakse väikestesse erialastesse gruppidesse (2-3 liiget). *Geograafid* mõtlevad, kuidas see maa on moodustunud ning pakuvad võimalusi, miks piirkond näeb välja just selline. *Arheoloogid* otsivad inimasustuse jälgi. *Botaanikud* võivad uurida igihaljaid taimi, samblikke või kõike, mis on kõrgem kui üks meeter. *Zooloogid* otsivad loomi või nende elutegevuse märke. *Kunstnikud* kirjeldavad kõike avastatud sõnade, pildi või luulevormi abil. *Kokad*, kes peavad ekspeditsiooniliikmeid toitma, otsivad midagi söödavat. Erinevad uurimisrühmad saavad 20-30 minutit aega, et paika uurida. Pärast seda jagatakse omavahel infot nähtust ja mõeldust. Mängu võib läbi viia kahel viisil: 1) Erinevad teadlased seletavad fantaasiat ja tunnete abil, mis tegelikult juhtus või mida nad avastasid. Võib ise välja mõelda põhjendusi ja liiginimesid. Näiteks on kivil just selline kuju, sest üks suur lind on sellel iga päev oma küüsi teritanud. 2) Teisel juhul püütakse oma ekspertal saada nii täpseid teadmisi kui võimalik ja määramiseks kasutada ka erinevaid käsiraamatuid. Lõpptulemusena võib valmida ühine plakat. Mäng on põnev ning pakub avastamist nii suurtele kui ka väikestele loodushuvilistele.

Rohkem põnevaid tegevusi leiad Brügge, Glantz'i ja Sandelli'i raamatust "Õuesõpe".

Tallinna Botaanikaaias kulgeb koolipäev pisut teistmoodi

2006. aasta sügisel alustas botaanikaaias Tallinna Haridusameti rahalisel toel tööd kahele esimesele kooliastmele suunatud looduskool.

Selle tegevuse ülesehitus põhineb Helsingi Gardenia Työh-töhyppy looduskooli toimimismudelil, kus ühe klassiga tegeleb kaks juhendajat ja põhiosa tegevustest toimub kahes õpilasgrupis eraldi. Looduskooli programmid töötasid välja Eeva-Maria Jeletsky ja Tarmo Niitla. Juhendajateks on olnud nii botaanikaia spetsialistid kui loodusteaduslike erialade üliõpilased, üldhariduskoolide pedagoogid, aga ka endised teadustöötajad.

Aastatel 2008 ja 2009 on looduskooli tööd ja selleks vajalike õppevahendite muutmist botaanikaaias rahastanud Tallinna Keskkonnaamet. Tallinna Keskkonnaameti toel renoveeriti loodusharidustööks ka botaanikaia territooriumil asuv eelmise sajandi alguse puitmaja. 47 koolile on 4 aastal kokku 211 õppepäevast osavõtt olnud tasuta, nendel on osalenud üle 4000 õpilase. Aktiivseimad koolid on olnud Tallinna Mustamäe Gümnaasium, aga ka botaanikaia "naaber" Pirita Majandusgümnaasium ning Tallinna Rahumäe Põhikool.

Praeguseks on botaanikaaias välja töötatud 8 erinevat õppekavakohast loodusprogrammi erinevatele kooliastmetele, osa neist on seostatud selliste õppeainetega nagu matemaatika, füüsika, emakeel, võõrkeel. Üleilmne majanduskitsikus on põhjutanud ka seda, et veel 2010. a. jaanuaris on botaanikaia looduskooli tegevus projektipõhine ning seetõttu ka õppepäevade rahastamine ebaselge.

Õppepäeva pikkus botaanikaaias on 4 tundi, millele lisandub lõunapaus 20 minutit. TBA õppepäev ei ole lihtsalt huviekskursioon, vaid pisut teistmoodi koolipäev. Õppepäeva eesmärgiks on äratada õpilastes suuremat huvi meid

Õppepäev teemal maailma loodusvööndid ja kliimavöötmel ekvatoriaalses vihmametsas.

Foto: Helen Kösta

ümbritseva looduse vastu ning tuua neid sellele lähemale. Sel moel püütakse muuta loodusainete õppimist õpilastele köitvamaks ning õpetajatele õpetamine hõlpsamaks.

Kus mujal kui botaanikaaias saab õpilane praktiseerida taimede õiget istutamist või "käega katsuda" taimede ja teiste organismide kasvu- ja elutingimusi erinevates loodusvööndites, et mõista millised kohastumused on eluks hädavajalikud teatud kliimatingimustes. Maastikuline mitmekesisus botaanikaaias aitab tutvuda vee- ja soelustikuga, aru saada mulla tähtsusest ja vajalikest omadustest taimekasvatuseks. Arusaadavamaks saavad taimede paljunemise ja levimise viisid ning võimalused, aga ka viljatuübid. Kõikide

botaanikaaias toimivate õppepäevade töökeel on eesti keel, mis tähendab, et õpilased saavad aru ja oskavad end väljendada eesti keeles nii kõnes kui kirjas. Õppepäevi ei tõlgita eesti keelest teistesse keeltesse, seega on vene õpilaste looduskooli töös osalemine ka eesti keele praktiseerimise hea võimalus.

Kui selguvad tänavused rahalised võimalused, saavad Tallinna üldhariduskoolid sellest Tallinna Haridusameti ja botaanikaia kodulehe (www.tba.ee) kaudu teada.

Siiri Liiv

Tallinna Botaanikaia keskkonnahariduse osakonna juhataja

Loomaaias saab loomi õppida läbi emakeele ja matemaatika

Tallinna loomaaias spetsialistide ja Tallinna õpetajate koostöös valminud materjalid kõigile neljale kooliastmele ning loomaaias saab läbi viia loodusõpetuse, bioloogia ja geograafia tunde.

Teemad ulatuvad loomarühmade tunnuste, erinevate koosluste ja vööndite loomade tundmaõppimisest kuni looduse liigikaitseliste probleemideni rahvusvahelisel tasemel. Kuna loomaial puuduvad praegu õppeks sobivad ruumid, siis on õppematerjalide komplektid kohandatud õpilase ja õpetaja iseseisvaks tööks väliekspositsioonides.

Materjalide hulgas on õpilastele mõeldud töölehed koos õppekäigu marsruuti kirjeldava loomaia plaaniga ja juhendid õpetajale. Üks teema võtab aega kuni 120 minutit, klassil on võimalus läbida ka mitu teemat ja sisustada loomaais kogu päev.

Lisaks iseseisva töö komplektidele oleme välja töötatud ka juhendajatega õppepäeva programmi I – II kooliastmele. Õppepäeval suunatakse lapsi seostama loomi nende elupaikade ja eluviisidega ning mõistma loomade seotust looduses üksteisega ja teiste organismidega.

Õpetajatelt saadud tagasisidest on selgunud, et alates teistest kooliastmest, mil õpilastel on erinevad tunniandjad, on väljaspool koolimaja õppetööd läbi viia mõnevõrra komplitseeritum. Ühe lahendusena töötasime 5. klassi loodusõpetuse

ainekavast lähtudes välja õppepäeva, mille käigus saab õppida ohustatud loomi lähemalt tundma emakeele- ja kirjanduse, matemaatika ja arvutitöötuse, kunsti ning loodusõpetuse vaatenurgast. Selle õppepäeva kirjeldus ei sisalda konkreetseid töölehti ega instruksioone, vaid meie eesmärgiks on ärgitada õpetajaid kasutama loomaaeda avatud õpikeskkonnana ning otsima

vajalikku algmaterjali, mida järgnevate tundide käigus edasi töödelda.

Oleme igasse oma programmi põiminud looduskaitse küsimusi. Üheks paremaks näiteks sellest on liigikaitselise galerii, mis esitleb valikut aktuaalsetest liigikaitselistest probleemidest Eestis. Galerii posterid on mõeldud peamiselt gümnaasiumile ja põhikooli vanemale kooliastmele, kuid ka kõigile teistele loomaia külastajatele. Samuti peame oluliseks Eesti looduse praktilist tundmist, lisaks loomaia kolleksioonis olevatele liikidele aitab sellele kaasa projekti käigus valminud loomajälgede galerii, kus saab meie olulise mate mets- ja koduloomade originaalsuuruses jalajäljendeid vaadata, katsuda ja mõõta.

Projekti raames loomaais toimuvates tundides on osalenud ligi 3000 õpilast aastas. Eelnevalt registreerunud Tallinna koolidele on õppepäevadel osalemine olnud tasuta.

Valikut iseseisva töö programme saab kasutada ka projektiväliselt, selleks tuleb jälgida loomaia kodulehel olevaid juhiseid ja osta soodushinnaga zookooli pilet. Projektide käigus seni valminud õppematerjalidega saab tutvuda loomaia kodulehel www.loomaaed.ee -> LOODUSHARIDUS-> Jätkuprojekt 2009 ja projektiväliselt õppetundide läbiviimise võimalustega www.loomaaed.ee -> LOODUSHARIDUS-> Zookool.

Üllar Rammul

Tallinna loomaia loodushariduse ja avalike suhete teenistuse juhataja

Saaremaa lapsed hakkavad taas loodust uurima

Saare maakonna õpilaste 17-aastase ajalooga uurimistöde konkursi peal-
kiri "Loodus Inimene Keskond" annab selgituse, millistel teemadel on
uurimistööd oodatud. Konkurs koosneb järgmistest etappidest: materjali
kogumine ja uurimistöö koostamine, õpilasteadurite päev ning looduslaager.

Kuni lapsed huvituvad loodusest ja jätkub tublisid juhendajaid, oleme tulevikustenaariumite
suhtes optimistlikud.

Suvel-sügisel koguvad õpilasteadurid materjali, millele järgneb uurimistulemuste läbi-
töötamine ja talvekuudel vormistamine uurimistööks. Kevadel korraldatakse õpilasteadurite
päev, mil õpilased tutvustavad -15 min jooksul oma töid eakaaslastele ja loodushuvilistele
täiskasvanutele. Konkursi juhendi kohaselt on uurimistöö omavaatluslik, st põhineb koostaja
kogutud materjalil (vaatlused, mõõtmised, küsitlused) ning seotud Saare maakonna looduse
ja keskkonnaga.

Konkursi eripära on ka selles, et töid ei järjestata paremuse järgi. See annab õpilastele või-
maluse teadurite päeval stressivabalt esineda ja tööst rõõmu ning uhkust tunda. Uurimistööde
kokkuvõtetest tehakse kogumik, mille saavad kõik õpilasteadurid ning osa võtnud koolid.
Tänukirjad, väärtuslikud loodusraamatud ja ühine kringliskoostamine kuuluvad teadurite päeva
traditsiooni juurde. 2001.aastast alates korraldatakse looduslase uurimistöö koostanud õpi-
lastele tehtud töö eest preemiaks looduslaager. Õpilaste hulgas mainekas peetavas looduslaa-
gris on lisaks kohalikele spetsialistidele juhendanud loodushuvilisi õpilasi üle vabariigi tuntud
Merike Palginõmm, Uudo Timm, Mari Ivask ja Mati Kaal, kes on õpetanud lastele taimi ja
loomi (selgrootud, selgroogsed).

Looduslaseid uurimistöid on agaralt koostatud Saaremaa Ühisgümnaasiumis, Kuressaare
Gümnaasiumis, Aste Põhikoolis, Muhu Põhikoolis, Lümanda Põhikoolis, kokku on aegade
jooksul 14 kooli konkursist osa võtnud – seal, kus õpetajad-juhendajad leiavad lisa-aega palju
jõudu, energiat võtvaks juhendamiseks.

Aastaid on uurimistöid juhendanud suurte kogemustega Saaremaa ühisgümnaasiumi õpe-
tajad Inge Vahter, Mart Mölder, Aste põhikooli õpetaja Ülle Soom, Muhu põhikooli õpetaja
Riina Hopp, Lümanda põhikooli õpetaja Tiina Talvi, Kuressaare gümnaasiumi õpetaja Sirje
Kereme.

Teemad aastate jooksul on väga erinevad: apteegikaani levikut Saaremaal, Maleva rööv-
linnud, viinamätetu, tahm Eesti õhus, harilikku kopra (Castor Fiber) bioloogiat ja levikut,
primaarsuktsessioon Tika kruusakarjääris, trihhomonooos – lindude hulgas leviv ohtlik nak-
kushaigus, haki (Corvus monedula) bioloogiat ja tema levikut ning arvukust Kuressaares.

Uurimistööde loomise protsess aitab kaasa süsteemse mõtlemise arendamisele, annab esi-
nemisoskuse, kogemuse. Maakondlikul konkursil saavad esinemiskogemuse ka need, kelle

Noored teadurid järvel.

töö ei küüni tippudeni. Paljud õpilasteadurid jõuavad vabariiklikule tasandile, aga on jõutud
ka rahvusvahelisele tasandile.

Et õpilane gümnaasiumis õppides jõuaks vabariigi parimate hulka, on tema looduslase
huvitegevust põhikoolis vaja suunata ja toetada.

Lisan järgmised näited: 7. klassi õpilase võitis Annika Soom 2004. a. osa Indoneesias
Jakartas I rahvusvahelise loodusteaduste olümpiaadist, 2008. a. saavutas Türgis rahvusva-
helist keskkonnaprojektide olümpiaadil hõbemedali, mullu võitis osa samast konkursist ja
lisaks osales veel Euroopa Liidu noorteadlaste konkursil Pariisis. Annika tegi uurimistöid koos
Signe Toomiga.

2007. aastal võitis tolleaegne Saaremaa ühisgümnaasiumi õpilane Hillar Liiv osa Euroopa
Liidu noorteadlaste konkursist ja sai eripreemia, Türgis rahvusvahelisel keskkonnaprojektide
olümpiaadil pronksmedali.

Hillari ja Annika huvi loodusteaduse vastu sai alguse Aste põhikoolis, loodusainete õpetaja
Ülle Soomi käe all.

Maie Meius

konkursi eestvedaja, MTÜ Saaremaa Looduskeskus

Prügihunt õpetab tallinlasi

Prügisorteerimise mäng

Jäätmeteavituskampaania Prügihunt toimub igal sügisel, septembris ja
oktoobris, juba 2003. aastast alates. Kampaania eesmärgiks on jagada Tal-
linna elanikele teadmisi prügi sorteerimisest ja taaskasutamisest ning suu-
rendada ümbritseva keskkonna märkamist ja sellest hoolimist.

Suurem osa kampaania tegemistest on suunatud lastele, kuna lapsed on uuele infole
vastuvõtlikumad ja väga innukad saadud teadmisi ka oma vanematele jagama.
Koos säästva tarbimise ja jäätmeinfofavaga külastab Prügihunt Tallinna lasteaedades ja koole
ning viib läbi haridusprogrammi, kus mängude ja vestluse abil õpetab prügi sorteerimist,
keskkonnasõbralikku käitumist ning tarbimist. Kampaania raames toimetab Prügihunt töö-
tubades, kus õpetab materjalide taaskasutamist, meisterdab koos lastega vanadest asjadest uusi
ja korraldab lastele mitmesuguseid võistlusi ja konkursse. Näiteks eelmisel aastal viidi lasteaia-
laste seas läbi kunstikonkurs "Kuidas tekiks vähem prügi?". Lasteaiaid saatsid mitukümmend

plakati, mille olid jäätmetekke vähendamist kujutavad tegevused. Kampaania populaarsust
kinnitas asjaolu, et kuigi konkurs oli välja kuulutatud vaid Tallinna lasteaedade lastele, laekus
töid ka Otepäält ja Kohtla-Järvelt. Kooliõpilaste vahel toimus aga videoklippide valmistamise
konkurs teemal "Kuidas tekitada vähem jäätmeid?". Valminud töid on originaalsed ja õpetli-
kud ning neid saab vaadata Prügihundi kodulehelt www.tallinn.ee/prygihunt.

Kahel viimasel aastal on Prügihunt korraldanud jäätmejaamade mängu "Sõprade prügi-
ring", millest said osa võtta kõik linnakodanikud. Mängu eemärgiks oli tutvustada jäätmeja-
masid ja seda, milliseid taaskasutatavaid jäätmeid sinna viia saab.

Kampaania ajal toimuvad linnakodanikele ka jäätmeinfotunnid, kus osalejad saavad jäät-
mespetsialistile küsimusi esitada, leida lahendusi oma jäätmekäitlusprobleemidele ning teha
ise ettepanekuid jäätmeajanduse paremaks korraldamiseks Tallinnas.

Kampaania alguseks valmib alati mitmesuguseid jäätmeinfomaterjale – voldikuid, plaka-
teid, broshüüre jms. Infomaterjalid õpetavad, kuidas jäätmeid sorteerida, kus asuvad sorteer-
itud jäätmete kogumispunktid ja millised on üldised jäätmekäitlusnõuded. Infomaterjal
jagatakse jäätmeinfotundidel, linnavalitsuse infoaalides, kampaania üritustel jne.

Igal aastal on Prügihundi kampaania erinev teema ja sõnum. Näiteks 2006. aastal kes-
kendus kampaania pakendijäätmete sorteerimisele ning sõnumiteks olid "Loobu liigest
pakendist" ja "Iga prügi pole prügi". Kampaania sõnumit kandvaid plakateid eksponeeritakse
kohtades, kus kõigil huvilistel on aega neid lugeda, teema üle mõtiskleda ja mõned soovitusel
või õpetusel kõrva taha panna. Plakatid on üleval näiteks ühistranspordis ja bussiootepavil-
jonides.

Lisaks välireklaamile näidati 2007. aastal erinevates telekanalites Prügihundi telerek-
laami, mis kandis sõnumit "Prügi õigesse korvi". Reklamis astus üles korpallilegend Aivar
Kuusmaa, kes näitas jäätmete eraldi prügiplastidesse viskamisega nende sorteerimise lihtsust.
2008. aastal valmis koostöös Tartu ja Rakvere linnavalitsustega jäätmejaamasid tutvustav tele-
reklām "Ära ole narr, vii mind jäätmejaama", mida näidati teles ka 2009. aasta kampaania ajal.
Kampaaniat kajastavad nii üleriigilised meedidavaljaanded kui ka linnaosaalehed ja Prügi-
hundi veebilehekülg.

Prügihundi kampaaniat korraldab Tallinna Keskonnaamet. Kampaaniat ja Prügihundi
tegemisi on läbi aastate toetanud erinevad sponsorid, jäätmevedajad, taaskasutus- ja tootjavas-
tutusorganisatsioonid.

Prügihundi igapäevaseid tegemisi saab jälgida veebilehel www.tallinn.ee/prygihunt, kus ta
jagab jäätmetekke vähendamise nippe, õpetab õigesti prügi sorteerima, aitab üles leida lähima
pakendikonteineri ning palju muud huvitavat.

Katrin Rannama

Tallinna Keskonnaameti jäätmehooldete osakonna peaspetsialist

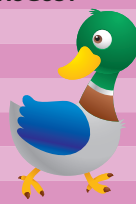
2010

Keskonna ja pärandkultuuri tähtpäevade kalender

EESTI LOODUSKAITSE 100

RAHVUSVAHELINE BIOLOOGILISE MITMEKESISUSE AASTA	https://www.cbd.int/2010/
EUROOPA TEEMA – AASTA 2010: VÕITLUS VAESUSE VASTU	http://elik.nlib.ee/?id=6008 http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=637
LUGEMISAASTA	http://www.kul.ee/index.php?news=5716
Aasta lind 2010 ÖGIJAD Lanius sp	http://www.eoy.ee/
Aasta puu 2010 TOOMINGAS Padus avium	

KUU	TÄHTPÄEV	AASTA TEEMA
MAI	01. 05. Kevadpüha, volbrapäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-volbripaev.php	
	06. 05. Leheristipäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-leheristipaev.php	
	08.-09. 05. Maailma rändlindude päev http://www.worldmigratorybirdday.org/	2010 Save migratory birds in crisis- every species counts!
	08. 05. Maailma õiglase kaubanduse päev http://www.worldfairtradeday09.org/	
	09. 05. Euroopa päev	
	09. 05. Kevadine Nigulapäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-nigulapaev.php	
	09. 05. Emadepäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-emadepaev.php	
	09.05. Eesti looduskaitsepäev	Looduskaitsekuu algus
	13.05. Taevaminemispüha, kaduneljäpäev http://www.folklore.ee/ri/folkte/sugri/mordva/rk/taeva.htm	
	18. 05. Rahvusvaheline muuseumipäev http://icom.museum/imd.html	2010 Museums for social harmony
	20. 05. Euroopa merepäev http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/maritimeday/	
	22. 05. Rahvusvaheline bioloogilise mitmekesisuse päev http://cbd.int/idb/	2010 Biodiversity, Development and Poverty Alleviation
	23. 05. Nelipühade 1. püha http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-nelipuhad.php	
	24. 05. Nelipühade 2. püha http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-nelipuhad.php	
	24.05. Euroopa rahvusparkide (kaitsealade) päev http://www.europarc.org/whats-on/events/2010/05/24	
25. 05. Urbanipäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-urbanipaev.php		
JUUNI	01. 06. Lastekaitsepäev	
	04. 06. Eesti lipu päev	
	05. 06. Ülemaailmne keskkonnakaitsepäev http://www.unep.org/wed/2008/english/	
	10. 06. Kaduneljäpäev	
	14. 06. Leinapäev	
	15.06. Ülemaailmne tuulepäev http://globalwindday.org/	
	15. 06. Viidipäev www.maakodu.ee/index.php?page=22004&grupp=targutalita&artikkel=2078	
	16. 06. Rahvusvaheline kõrbestumise ja kuivuse ennetamise päev http://www.unccd.int/publicinfo/june17/2009/menu.php	2010 Enhancing soils anywhere, enhances life everywhere
	21. 06. Suvine pööripäev. Suve algus 14. 29	
	23. 06. Võidupüha	
	24. 06. Jaanipäev, leedopäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-jaanipaev.php	
27. 06. Seitsmemagajapäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-seitsmemagajapaev.php		
29. 06. Peetri- ja Paulipäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-suvinepeetripaev.php		
JUULI	02. 07. Heinamaarjapäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-heinamaarjapaev.php	
	08. 07. Kaduneljäpäev	
	10. 07. Seitsmevennapäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-seitsmevennapaev.php	
	25. 07. Jaagupipäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-jaagupipaev.php	
	26. 07. Annepäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-annepaev.php	
	24-25. 07. Rahvusvaheline rabade päev http://www.burnsbog.org/events/bogday09.shtml	
	29. 07. Olevipäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-olevipaev.php	
AUGUST	05. 08. Kaduneljäpäev	
	19. 08. Paasapäev (õunapüha) http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-paasapaev.php	
	10. 08. Lauritsapäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-lauritsapaev.php	
	15. 08. Rukkimaarjapäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-rukkimaarjapaev.php	
	18. 08. Rollapäev (hobusepüha) http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-rollapaev.php	
	20. 08. Taasiseseisvumispäev	
	24. 08. Pärtlipäev http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-partlipaev.php	

Kalendri koostas: Merike Paginõmm
Pärnu-Viljandi regiooni keskkonnahariduse spetsialist